

CARIERA DIN ROMÂNIA DUPĂ O ȘCOALĂ ÎN STRĂINĂTATE

Integrarea absolvenților români cu studii în străinătate pe piața muncii din România.
O analiză a sistemului de învățământ superior și de cercetare românesc

Preambul

La începutul lunii martie 2014, Institutul Pro Diaspora Română (I.P.D.R.) a început să strângă date pentru un studiu dedicat integrării profesionale în România a tinerilor români absolvenți de studii în străinătate. Colectarea de date s-a concentrat nu numai asupra așteptărilor pe care le au absolvenții români de studii în străinătate de la piața muncii din România, dar și asupra percepțiilor acestora despre sistemul de învățământ superior din România. În acest sens, echipa I.P.D.R. a elaborat [un chestionar calitativ](#) pe care l-a publicat pe website-ul său, invitând absolvenții români de studii în străinătate să răspundă.

Astfel, acest proiect a fost promovat pe [website-ul I.P.D.R.](#) și pe [contul Pro Diaspora Română de Facebook](#) începând cu data de **23 februarie 2014**, de aici fiind preluat și redistribuit de terți pe diverse rețele sociale.

Începând cu data de **7 martie 2014**, proiectul nostru a început să fie promovat și pe [website-ul](#) și [contul de Facebook](#) al **Asociației Ad Astra**, un proiect online pentru comunitatea științifică românească.

Data până la care au fost colectate pe email chestionarele completate a fost **25 martie 2014**.

Din analiza traficului pe website-ul I.P.D.R. reiese că în perioada **23 februarie – 25 martie 2014** pagina noastră dedicată acestei proiect a avut 786 de accesări și 380 de vizitatori unici.

Numărul estimat de persoane la care a ajuns prezentarea proiectului nostru prin intermediul comunității Ad Astra este de circa 2.000.

Din cauza redistribuirilor succesive, nu putem face o estimare corectă asupra expunerii totale pe care acest proiect a avut-o pe rețele sociale.

Am acceptat toate chestionarele completate voluntar de respondenții care se încadrau în profilul agreat de analiza noastră. Din păcate numărul acestora a fost mic (22). În aceste condiții –

numărul redus de respondenți și faptul că nu avem eșantion reprezentativ de vârstă, specializări și zona de activitate în prezent – nu ne permit să formulăm generalizări.

Cu toate acestea, marea majoritate a respondenților noștri sunt cadre universitare. Sunt, așadar, foarte buni cunoscători ai sistemului de învățământ superior românesc, dar și ai sistemelor de educație din străinătate. Comentariile și răspunsurile lor aduc un plus de cunoaștere în ceea ce privește problema remigrației (*migrației de revenire*) absolvenților români de studii superioare în străinătate, precum și în ceea ce privește integrarea acestora în sistemul românesc de educație superioară și de cercetare. Pe lângă identificarea problemelor, respondenții noștri au oferit soluții practice de remediere a situației critice în care ei consideră că ne aflăm.

Din toate aceste motive, materialul de față poate fi considerat un articol foarte bine documentat, care reușește să surprindă atât din exterior, cât și din interior piața muncii din România pentru absolvenții de studii în străinătate, cu un accent deosebit pe integrarea acestora în sistemul de învățământ superior și de cercetare românesc.

În cele ce urmează vom alocă un spațiu generos datelor calitative brute pe care le-am colectat, urmând ca abia la final să tragem propriile concluzii asupra informațiilor primite.

Înainte de a continua dorim să mulțumim respondenților noștri pentru timpul pe care ni l-au acordat și Asociației Ad Astra pentru promovarea proiectului nostru.

Profilului respondenților

Număr respondenți: 22

Vârsta: între 24 și 56 de ani

Femei: 12; **Bărbați:** 10

Majoritatea respondenților au declarat că doresc să li se păstreze anonimatul.

Studii absolvite în străinătate:

Respondenții noștri au absolvit programe de licență, masterat, doctorat sau postdoctorat în state din Europa, în Statele Unite ale Americii și în Israel. Unii au absolvit în străinătate mai multe astfel de programe, succesiv, astfel încât, însumând numărul respondenților din categoriile postdoctorat, doctorat, masterat și licență rezultatul obținut (33) depășește numărul respondenților (22). Mai mult, unii respondenți au absolvit programe desfășurate în parteneriat

de mai multe instituții de învățământ, obținând așa-numitele diplome duble. De aceea, uneori, numărul instituțiilor absolvite este mai mare decât cel al absolvenților din categoria respectivă.

Pentru a păstra anonimatul respondenților noștri vom menționa numai țările unde aceștia au absolvit studii superioare, nu și instituțiile de învățământ superior propriu-zise.

Patru dintre respondenți au absolvit programe postdoctorale în Israel, Marea Britanie, S.U.A. și Ungaria, având următoarele specializări: astrofizică nucleară experimentală, chimie, inginerie.

Unsprezece respondenți au absolvit programe de doctorat în Danemarca, Elveția, Finlanda, Germania, S.U.A. și Vatican, cu următoarele specializări: biologia moleculară a plantelor, chimie, drept, informatică, inginerie, fizică, sociologie, economie agrară, științele educației, istorie, zoologie.

Programe de master au fost absolvite de 12 dintre respondenți în Belgia, Cehia, Italia, Olanda, Marea Britanie, S.U.A., Suedia și Vatican, având următoarele specializări: antropologie culturală, consiliere socio-educatională, drepturile omului, dezvoltare, economie și afaceri, fizică, inteligență artificială tehnică, management, dezvoltare urbană, psihologie școlară, științe atmosferice, știința mediului marin și științe politice.

Șase respondenți au absolvit programe de licență în Italia, Germania, S.U.A. și Vatican, cu specializările: drept, istoria Religiiilor, limba germană, pedagogie, psihologie și sociologie.

Majoritatea respondenților și-au finanțat studiile în străinătate apelând la o varietate de soluții, după cum urmează:

- Susținuți de familie sau economii proprii: 4
- Prin burse și granturi oferite de instituțiile gazdă: 15
- Part time job/ Full time job/teaching assistantship/ research assistantship: 6
- Prin burse private: 8

Cei mai mulți respondenți au subliniat dificultățile pe care le-au avut în a-și finanța studiile în străinătate. În privința cauzelor sau motivelor care i-au determinat pe respondenți să urmeze studii în străinătate, s-au colectat următoarele răspunsuri:

	De ce ați plecat la studii în străinătate?	Număr respondenți
1.	Infrastructura de cercetare este submediocră în România	4
2.	Perspectiva de a mă angaja după aceea în străinătate	2
3.	Pentru a cunoaște un alt mediu universitar și cultural	8

4.	Locuiam în străinătate la acea dată	2
5.	Pentru că mă simțeam marginalizat profesional în România	2
6.	Calitatea superioară a programelor de studii din străinătate	14
7.	În străinătate există programe de finanțare a studiilor (burse, granturi)	3
8.	Pentru a obține un loc de muncă mai bun în România la întoarcere	2

Cum e „la ei”? Dar „la noi”?

Așa cum reiese din tabelul de mai sus, oamenii se îndreaptă spre studii în străinătate pentru că sunt de părere că nu pot face în România cercetare de performanță, competitivă pe plan internațional, și pentru că programele de studii din străinătate (în special cele doctorale și postdoctorale) sunt superioare celor din țară. Potrivit părerilor culese de noi, nu numai lipsa resurselor materiale explică incapacitatea României de a face performanță în cercetare, ci și „mentalitatea” care se traduce în general, potrivit respondenților noștri, prin nepotism și corupție.

În cuvintele unui absolvent, în România, „*accesul la fondurile de cercetare se face pe baza unor nepotisme grosolane. Evaluatorii își aprobă „prieteni” de la alte universități, conducătorii de doctorat conduc doctoratele odraslelor prietenilor, aceștia din urmă le returnează serviciul, conducând la rândul lor doctoratul copiilor celor dintâi. Ocuparea posturilor didactice se face urmând aceleași scheme încrucișate*”.

Nici la capitolul importanța dezvoltării personale nu stăm foarte bine. Un alt comentariu este elocvent în acest sens: „*Nu interesează pe nimeni dezvoltarea, pentru că în România nu contează pregătirea efectivă, ci diplomele cumpărate sau obținute prin plagiat, cu care să se poată afișa în diverse poziții cheie în stat și să ocupe și diverse poziții didactice, din care nu au a spune absolut nimic*”.

Adesea, supărările și frustrările cercetătorilor români ies, în mod justificat, la suprafață. Spre exemplu, unul dintre respondenți ne-a declarat că a plecat la studii în SUA în anii 1990, „*pentru că n-am vrut să fac o lucrare de doctorat depășită din punct de vedere științific, și ca atare inutilă; pentru că mă deranja neputința conducătorilor de doctorat de a îndruma doctoranzi; pentru că mă săturasem de atâta impostură; pentru că n-am vrut să plătesc pentru chiolhanuri și mese festive*”.

Studentii anilor 1990 au subliniat problemele de sistem din acel deceniu: „*Oferta de programe de doctorat era [atunci, n.n.] foarte limitată [în România, n.n.]. Accesul la informațiile de ultimă oră – articole, instrumentație, cursuri – lipsea cu desăvârșire*”. Această percepție însă nu a dispărut cu totul nici în anii 2000, și nici în anii 2010, după cum reiese din datele noastre. Astfel, un alt respondent, plecat în SUA la începutul anilor 2000, ne-a declarat că, „*prin comparație cu sistemul românesc*” acolo erau „*oportunități superioare, atât educațional, cât și profesional*”, și că

acestea au fost cele care l-au determinat să plece din România. O tânără care a absolvit recent un program masteral în U.K. este de părere că „nivelul calitativ al educației în U.K. este superior celui din România”.

Unii respondenți care au studiat în România înainte de 1989 susțin că învățământul superior tehnic de atunci era foarte aplicat, și din multe puncte de vedere superior celui pe care au ajuns să îl cunoască în străinătate la sfârșitul anilor 1990, pe care l-au considerat a fi prea „conceptual”.

Alte motive care i-au îndemnat pe respondenții noștri să studieze în străinătate au fost, în propriile lor cuvinte: „calitatea superioară a programelor de studii avansate (MSc și PhD)” din străinătate; „profesori și îndrumători doctorali foarte buni”; „infrastructura de cercetare mai performantă” acolo; posibilitatea de a obține burse de studii și granturi de călătorie pentru a participa la conferințe, toate absente sau rareori întâlnite în sistemul românesc, în opinia lor.

Respondenții consideră că programele de studii urmate în străinătate sunt, în general, mai bune decât cele similare oferite de universitățile românești. Aceștia au apreciat, „în primul rând” „caracterul aplicativ” pe care îl are educația în străinătate, precum și „*dinamica deosebită a adaptării programelor de studiu la informațiile de actualitate și la cerințele reale ale societății*”.

Potrivit răspunsurilor pe care le-au dat, studenții români au fost cucerți de faptul că în străinătate sunt invitate „mari personalități” din cele mai variate domenii să susțină cursuri și seminarii, „*etalându-și abilitățile teoretice, pedagogice și experimentale*” și „*relevând cunoașterea profundă și detaliată a unui domeniu pe care-l prezintă cu deosebită pasiune și cu o lejeritate remarcabilă, chiar dacă unii sunt în pragul pensionării*”.

Vorbind despre învățământul superior din S.U.A., un alt absolvent ne-a spus că „*programele de studii doctorale de acolo sunt net superioare celor din România*” și că „*asta se datorează în primul rând profesorilor de acolo, care în majoritatea covârșitoare a cazurilor sunt cercetători de renume internațional. Aceștia sunt invitați să predea un curs sau două în timpul unui semestru, tematica acestora fiind mulată pe activitatea lor de cercetare. Astfel, studentul este expus la cutting edge science. Prin contrast, în România, școlile doctorale au o lipsă acută de profesori cu activitate de cercetare susținută și vizibilă internațional. În mare parte, profesorii sunt doar dascăli cu o pregătire superioară celor de liceu, dar nu au nicidecum prestața unui cercetător de talie internațională, care să fie la curent cu ultimele evoluții și descoperiri în domeniu. Pe lângă resursa umană, e evident că sistemul american beneficiază și de resurse materiale mai generoase, care se concretizează într-o infrastructura mai bună a laboratoarelor, de exemplu, și salarii care permit atragerea de profesori de calitate din întreaga lume.*”

De o deosebită importanță este, potrivit respondenților, și faptul că în străinătate studentul are ocazia să interacționeze cu oameni (studenți și profesori) originari din țări și medii culturale și academice diferite, precum și ocazia de a deveni „parte a unui mediu intercultural”.

Faptul că multe universități din străinătate sunt reale centre de cercetare a fost adesea menționat apreciativ de către respondenți. Tot aceștia au considerat că în România performanțe comparabile sunt aproape imposibil de găsit. Aceiași respondenți au subliniat că în România fondurile de cercetare sunt greu accesibile, și că granturi obținute deja sunt adesea „tăiate” unilateral, „din motive bugetare”, în mijlocul proiectului.

Respondenții noștri au menționat adesea și faptul că în străinătate, spre deosebire de România, dialogul dintre student și profesor sau dintre student și consilier este unul real, deschis, centrat pe student și pe problemele lui, că în asemenea ocazii studentul este tratat corect și „ca un egal”, că regulile sunt gândite în favoarea studentului, că ideile studenților sunt încurajate mereu, „*oricât de utopice ar părea la prima vedere*”.

Mulți dintre respondenți „sunt convinși” că în străinătate „*au învățat, atât la nivel teoretic, cât și la nivel practic, lucruri pe care nu le-ar fi învățat niciodată în România*”. Tot ei observă însă că și studenții din străinătate sunt mai bine motivați și mai serioși, interesați să învețe cu adevărat, nu să „împuște nota”. Astfel, un respondent observa că în UK, „*sistemul îl obligă într-un fel pe student să participe la propria sa formare, căci standardele sunt mult mai ridicate, în sensul că se cere [studentului, n.n.] numai și numai cercetare originală; se verifică online dacă lucrarea lui e plagiată sau nu; lucrările sunt toate anonime; corectarea lucrărilor se face și de către cineva de la o altă facultate, printr-un acord stabilit cu mai mult de un an în urmă; se urmăresc toate rigourile academice, iar fiecare lucrare se returnează studentului cu o foaie de feedback, motivând punctual nota finală. Însă, ce se observă de la început este preocuparea studenților și a cadrelor didactice pentru rezultatele cercetării*”.

Aceiași student a studiat însă și în Cehia, ocazie cu care a observat că acolo „*situația a fost mai mult ca în România*”. Universitatea avea dotări bune, „*dar atitudinea față de studii era undeva între reușită prin excelență și împușcă nota. Nu se mai cerea originalitate neapărat sau cercetare, lucrările erau semnate cu numele studentului, nu cu un număr de identificare, singurul corector era profesorul de la clasă. Gândirea era asemănătoare cu cea din România, în sensul că se voia ca studentul să treacă, nu să se producă neapărat lucrări de valoare (ca dovadă că nu se mai oferea feedback după examene decât la cerere și numai dacă profesorul binevoia). Deși, la vremea respectivă, universitatea din Cehia era cotatea X-a din Europa, diferențele față de România erau mai mult legate de dotări și de faptul că feedback-ul oferit la final de an de către studenți chiar conta la rămânerea pe post a profesorului*”.

Alte puncte forte ale educației în străinătate sunt, potrivit respondenților noștri, eficiența administrativă, respectul pentru proceduri și regulamente, absența „abuzurilor baronilor universitari”, ritmicitatea și predictibilitatea finanțării. Un respondent a concluzionat astfel: *„Sistemul de învățământ românesc are, cred, câteva probleme fundamentale, între care lipsa de resurse (laboratoare, acces la publicații) și o abordare greșită în sistemul de predare (încurajarea gândirii critice în sistemul englez, cu care am intrat eu în contact este preferabilă abordării de tip dictare a cursului din sistemul românesc).”*

Echivalarea studiilor

Unii dintre respondenți consideră că actualul sistem de echivalare a diplomelor obținute în străinătate este „rezonabil”, dar majoritatea este mai degrabă nemulțumită. Procesul este considerat a fi unul „lung” și „anevoios”. Adesea, comisia de echivalare întâmpină dificultăți în identificarea unei specializări echivalente celei obținute în străinătate. Absolvenții de doctorat insistă că această procedură de echivalare este lipsită de sens. În străinătate, este admisă o traducere legalizată a diplomei, doar în România pe baza traducerii legalizate, Ministerul Educației Naționale trebuie să echivaleze diploma obținută în străinătate. În plus, studenții observă că ei au diplome eliberate de universități situate în top 500 mondial, top în care nu se află nicio universitate românească și cu toate acestea diplomele lor trebuie validate de Ministerul Educației din România.

Unul dintre respondenți ne-a povestit despre o colegă a sa, care a obținut un doctorat la Universitatea Oxford și care nici nu a vrut să audă de echivalarea din România. *„România nu-mi recunoaște diploma fără echivalare? Atunci îmi caut de lucru în altă parte”*. Acum această absolventă lucrează la Budapesta.

Un alt absolvent a notat că *„procesul [de echivalare, n.n.] a fost greoi, iar acum este și mai greoi, prin modificările survenite față de 2011. Chiar dacă legea prevede echivalarea „automată” a diplomelor emise de universități de prestigiu (care se găsesc pe o listă elaborată de autoritățile române), acest lucru nu e chiar așa. Trebuie plătite taxe și așteptat după întrunirile CNATDCU. Astfel, de la momentul depunerii unei cereri de echivalare/recunoaștere, până la obținerea atestatului, pot trece câteva luni”*.

Un alt respondent care a depus în aprilie 2014 cererea de recunoaștere a diplomei și titlului de doctor ne-a declarat că experiența sa cu Ministerul Educației a fost una foarte neplăcută. *„Pornind de la atitudinea funcționarilor și sfârșind cu procedura în sine, echivalarea este un coșmar necesar. Am ajuns la Minister mai devreme, la ora opt și zece, iar programul la ghișeu unde se depun dosarele de echivalare începea la ora nouă. Am găsit funcționarele (care mai târziu mi-au luat dosarul) afară, pe scările ministerului, fumându-și țigările și bându-și*

cafelele. Când m-au văzut, mi-au atras atenția foarte acre că programul începe la nouă. Am așteptat până la ora nouă în fața ghișeului. Între timp doamnele au venit de la țigară, au intrat în biroul, au ieșit să spele câni și farfurii (rămase probabil din zilele anterioare), au socializat... Cam așa se vede situația de la ușă. La ora nouă fără zece au deschis ghișeul și mi-au luat dosarul, dar nu au vrut să semneze de primire. Întocmisem un opis cu tot ce cuprinde dosarul și mă așteptam să verificăm împreună ce se află în dosar, eu să semnez de predare, iar funcționara să semneze de primire. N-a vrut. Mi-a luat dosarul și mi-a dat un bilețel cu numărul de înregistrare. Am întrebat dacă procesul de echivalare durează până la zece zile lucrătoare, cum scrie pe site. A fost foarte mirată funcționara de întrebarea mea. Așa ceva nu s-a pomenit. De unde am auzit eu zece zile? O lună dacă am noroc, poate și mai mult. M-a trimis să vorbesc cu „colegii”, că asta nu e treaba ei. Am căutat pe colegi într-o clădire vecină, unde portarul nu m-a lăsat să intru, pentru că programul începea la ora nouă și era nouă fără trei minute. La nouă, am intrat și am găsit într-un birou un domn cu căștile pe urechi, ascultând muzică, bănuiesc. Am spus de două ori ce vreau până să își dea jos căștile de pe urechi. S-a mirat de cele 10 zile menționate pe site. Ba încă nu m-a crezut că scrie așa ceva. A verificat să vadă că așa este, iar apoi mi-a spus că i-a obligat UE să echivaleze rapid diplomele de doctorat, dar că în realitate durează vreo 30 de zile, că „domnul ministru e ocupat”, iar comisia nu se întrunește zilnic pentru mine. Și, dacă nu e dosarul complet, poate să dureze încă 60 de zile. Ce înseamnă „dosar complet” numai ei știu, însă. Pe site sunt enumerate documentele necesare, pe care eu le-am pus în dosar. Tot pe site scrie că, dacă va considera necesar, comisia poate cere și alte documente. Ce documente însă nu mai scrie acolo. Din cauza acestei proceduri lipsite de corespondent în Uniunea Europeană, eu nu am putut să mă înscriu la nicio competiție pentru obținerea unei burse postdoctorale în România. Competițiile s-au desfășurat în aprilie-mai 2014, iar eu nu am putut obține suficient de repede atestatul de recunoaștere a doctoratului din Finlanda.”

Un alt absolvent a notat că „procedura a fost umilitoare, am stat la o coadă uriașă în fața Ministerului. Erau preluate 50-60 de cereri pe zi. La 7 dimineața era deja formată o coadă de 80-90 de persoane. Norocul meu a fost că am întâlnit un fost secretar de stat pe care l-am cunoscut la o conferință în S.U.A. și care m-a băgat în față ... Altfel, ar fi trebuit să mai zăbovesc în București cel puțin două zile. Procedura de echivalare a fost greoaie și profund birocratică, formală. Cu alte cuvinte, o porcărie.”

Ce-i de făcut?

După ce au făcut o critică a sistemului de învățământ superior românesc, prin comparație cu cel occidental, respondenții noștri au avansat și soluții în zona lor de activitate. Multe dintre aceste soluții/sugestii sunt contradictorii, cu unele dintre ele echipa I.P.D.R. este de acord, iar cu altele nu, dar le menționăm aici pe toate pentru că merită, credem noi, o dezbatere serioasă. Iată-le, în cuvintele respondenților:

- *Renunțarea imediată și efectivă la „sistemul Bologna” și revenirea la durata cursurilor de 4-5 ani pentru licență, și de 4-5 ani pentru pregătirea doctoratului (cel puțin pentru învățământul tehnic), concomitent cu refacerea integrală a planului curricular și cu desființarea sistemului actual de Master (de 1,5-2 ani). Sistemul Bologna este unul din tumorile grave ale sistemului „educațional” românesc. Master-ul este o invenție total inutilă, ce aduce exclusiv beneficii financiare cadrelor didactice care predau la aceste programe, informațiile oferite fiind superficiale, cu caracter generic, de o calitate extrem de slabă, ba chiar unele materii neavând nici o legătură cu pregătirea profesională în domeniu. Unele cursuri de „Master” ar trebui introduse cu caracter obligatoriu în programul de pregătire pentru doctorat (ce vor trebui permanent actualizate și refăcute la un înalt standard calitativ și care să includă și numeroase programe experimentale), iar altele să fie construite și adaptate în mod special ca programe de formare continuă postuniversitară a adulților specialiști sau nu, în funcție și de cerințele pieței;*
- *Renunțarea la finanțarea învățământului „pe cap de student” și alocarea unor salarii decente, unitare în plan național, precum și reducerea diferențelor monstruoase dintre nivelele de salarizare ale celor cu titluri de profesori și „restul lumii”;*
- *Interzicerea studierii și predării normelor și codurilor tehnice ce au transformat și coborât nivelul de studiu al facultăților la cel al „școlilor de meserii”;*
- *Refacerea integrală a cursurilor prin introducerea elementelor de noutate teoretică și științifică;*
- *Alocarea de fonduri speciale pentru toate disciplinele care reușesc să-și extindă predarea noțiunilor inclusiv la nivelul de aplicabilitate practică prin experimente practice în laborator sau/și numerice;*
- *Încurajarea introducerii peste nivelul adoptat în programă a unor cursuri opționale sau facultative noi, mai ales a celor cu caracter interdisciplinar, aplicativ etc. Finanțarea și recunoașterea acestor studii să fie condiționată de participarea unui număr minim de 15-20 de studenți;*
- *După finalizarea celor 5 ani de studii, studentul să fie obligat să-și aleagă teme de licență unicat, individuale sau de grup, în funcție de gradul de dificultate, conținutul de aplicabilitate practică specifică, de rutină, aprecierea urmând a fi făcută asupra abilității și ingeniozității soluționării tehnice și/sau teoretice ale temei și nu asupra caracterului robotic, de conformare cantitativă și calitativă, determinate de condițiile de respectare a unor norme tehnice sau de unele cerințe particulare ale pieței, pe cât de efemere, pe atât de stupide;*

- *Realizarea unor măsurători și statistici de către Ministerul Muncii, privind profesiile care vor fi solicitate în viitorul apropiat și introducerea acestora în planul de învățământ;*
- *Învățământul superior din România ar trebui să pună mai mult accent pe pregătirea practică și pe îmbunătățirea relației profesor-student, pe resurse bibliografice adecvate și pe cercetare; ar trebui să propună programe formative corelate cu cerințele de pe piața muncii, să pună accent pe dobândirea de competențe și nu pe simpla trecere a examenelor și pe obținerea diplomei;*
- *Ar trebui facilitat accesul la posturile din universități pentru cei care vin din străinătate deoarece aceștia ar putea schimba mentalitatea postcomunistă care din păcate predomină în toate universitățile de stat din țară. Concursurile ar trebui să fie făcute în mod transparent, cu comisii din universități prestigioase din țară și din străinătate și nu trucate ca forme de concurs;*
- *Acordarea unei reale autonomii universitare. De exemplu, universitățile ar trebui să poată emite diplome valabile și fără să trebuiască să fie emise/vizate de Ministerul Educației;*
- *Obligativitatea examenelor de admitere la studii superioare;*
- *Întărirea părții practice prin valorificarea internshipului ca și experiență academică și profesională, dar și prin dezvoltarea unor parteneriate ale facultăților cu părți terțe pentru oferirea de oportunități de practică studenților;*
- *Schimbarea metodei de evaluare prin înlocuirea examenelor cu depunerea de proiecte regulate;*
- *Schimbarea metodei de evaluare prin creșterea standardelor de calitate (inclusiv prin combaterea plagiatului, atât în rândul studenților, cât și în rândul profesorilor);*
- *Reducerea numărului de studenți în universități, astfel încât aceste instituții să poată oferi condiții academice adecvate acestora;*
- *Schimbarea relației dintre profesor și student prin asigurarea unui proces de mentorat studenților și îmbunătățirea procesului de comunicare între cele două categorii;*
- *Calificarea profesorilor (mulți au doctorate în cel mai bun caz slabe, unele plagiate, au publicații în reviste slab cotate, nu sunt la curent cu ce se întâmplă în disciplina lor astăzi, nu sunt citați în reviste de top);*
- *Regândirea modului în care se acorda proiecte: revenirea la referenți străini, PREDICTIBILITATEA FONDURILOR [sublinierea respondentului, n.n.];*

- *Creșterea alocației pe student (finanțare de bază mărită);*
- *Finanțarea suplimentară pe criterii reale de performanță (simple, ușor măsurabile, transparente, ușor verificabile, centrate pe rezultate);*
- *Predictibilitate în finanțarea învățământului și cercetării (proiecte multianuale);*
- *Diversificarea universităților și a criteriilor după care acestea sunt ierarhizate și finanțate;*
- *Elaborarea unor standarde coerente și stabile de promovare;*
- *Anonimizarea lucrărilor studenților, corectarea lor și de către cineva din afara universității, stabilit cu mult înainte de începerea anului universitar și achiziționarea unui soft de detectare a plagiatului. Asemenea măsuri (anonimizarea, corectorul extern etc.) ar fi suficiente să prevină (sau măcar să reducă) favoritismele, pilele și ar încuraja studenții să învețe [mai mult, n.n.];*
- *Stimularea competiției în rândul profesorilor (în primul rând) și al studenților. E oarecum firesc să fie slabe universitățile care pun accent pe satisfacerea capriciilor unor profesori și nu pe asigurarea unui mediu propice pentru studenți. Feedback-ul oferit de studenți la final de an trebuie să fie anonim și decisiv pentru rămânerea pe post a unui profesor, fie el debutant sau consacrat;*
- *Mai puține locuri la buget și taxe mai mari. Evaluarea universităților a fost primul pas spre progres în acest sens. Din păcate, factorul politic își pune amprenta mult prea puternic pe sistemul de cercetare și învățământ, astfel că o rotație a puterii aduce schimbări majore sistemului, imprimându-i o lipsa de stabilitate. Finanțarea universităților ar trebui făcută în funcție de criterii de performanță, nu în funcție de numărul de studenți înscriși. Profesorii trebuie evaluați an de an, după niște criterii stricte, care să-i oblige la performanță. Criteriile trebuie să includă atât feedback din partea studenților, cât și rezultatele muncii de cercetare. După sistemul american, un profesor nu semnează un contract pe perioadă nedeterminată decât după cel puțin 5 ani în care demonstrează capacitate didactică și de cercetare susținute. Același sistem ar trebui implementat și în România. Dreptul de a conduce doctorate este, de asemenea, un punct sensibil al vieții universitare românești. Din nou, prin modificări legislative repetate, legate de partidele de guvernământ, se induce haos în sistem. Actualmente e foarte neclar dacă un profesor poate conduce doctorate doar atunci când are titlul de „profesor” sau atunci când este „abilitat” să facă asta. Abilitarea, ca formă de recunoaștere a maturității științifice a unui candidat, ar trebui să primeze, indiferent de titlul avut de candidat (lector, conf. sau prof.);*

- *Trierea universităților și programelor de studii de licență, dar mai ales a programelor de master și de doctorat pe criteriul performanțelor în cercetare;*
- *Închiderea universităților și programelor neperformante (vezi universitățile din a III-a categorie valorică din ierarhizarea M.Ed.C.);*
- *Introducerea unui semestru suplimentar la începutul studiilor universitare dedicat recapitulării în primul semestru a materiilor din liceu necesare continuării cu succes a studiilor. Vezi, de exemplu, cursuri de tipul Precollege Algebra din universitățile americane;*
- *Instituirea prin intermediul Comisiei Europene a unui mecanism de cooperare și verificare în domeniul învățământului și poate chiar și în domeniul sănătății, mecanism similar celui existent în justiție.*

Cariera în România

Dintre cei 22 de respondenți, doar 6 au lucrat în străinătate în timpul studiilor. Aceste slujbe au îmbrăcat diferite forme: part time job/ full time job/teaching assistantship/ research assistantship.

Dintre cei 22 de respondenți, la data completării chestionarului se întorseseră în țară 20, doi fiind încă la studii în străinătate. De ce s-au întors în țară? În propriile lor cuvinte: „*M-am întors [în 2001, n.n.] cu speranța că voi relansa domeniul [meu de activitate, n.n.] și că voi reuși unele contribuții proprii care să-mi aducă și ceva satisfacții financiare*” și pentru că „*în UE, o poziție profesională cu o specializare ca a mea este foarte greu de găsit și nu oferă întotdeauna satisfacțiile pe măsura pregătirii*”.

Alte motive menționate au fost:

- *Nu m-am putut adapta din punct de vedere afectiv la civilizația germană – revenită în 2006;*
- *Din motive familiale – reveniți în 1998, 2004, 2005, 2006, 2007, 2009 , 2012, 2013;*
- *Pentru că am semnat un contract de studii care mă obliga să mă întorc în țară – reveniți în 2001, 2005, 2009, 2012;*
- *Nu am avut niciodată intenția de a nu mă întoarce în România – revenit 2014;*
- *Cred că mai am un viitor aici – revenit în 2013;*

- *Consideram că din motive personale a trăi în Statele Unite nu este o opțiune pentru mine. De asemenea, în S.U.A. eram încă un absolvent de facultate bună, pe când în România statutul meu ar fi fost mai înalt (și este) – revenit în 2005;*
- *Din dorința de a participa la reforma sistemului românesc de cercetare, de a demonstra că se poate face o cercetare de calitate și în România (chiar dacă ștacheta trebuie evident coborâtă) și din motive personale, legate de familie – revenit în 2011;*
- *Nu m-am gândit la un viitor în Italia, dar încep să regret acest lucru – revenită în 2010.*

Dintre cei 20 de respondenți care s-au întors în România, unul ne-a declarat că nu și-a găsit încă nici un loc de muncă (absolvent din 2014), în vreme ce 8 au un loc de muncă, dar acesta nu reflectă deloc sau reflectă doar parțial pregătirea lor profesională. Numai 10 dintre respondenți consideră că au o slujbă pe măsura calificării, în vreme ce unul a părăsit domeniul pentru care s-a pregătit și a deschis propria afacere. Unii dintre respondenți au mai multe joburi. De exemplu, un job de bază (într-o universitate de stat), un altul în mediul privat, care îi permite să trăiască decent, și o colaborare într-un grant de cercetare.

Oamenii lucrează în:

- Domeniul privat: 7
- Cercetare: 8
- La stat (universități, institute ale Academiei, funcționari): 11
- Dețin propria afacere/free lancer: 2
- ONG: 4

Respondenții nu și-au manifestat nicio preferință pentru a lucra în mediul privat sau de stat. Ceea ce doresc este ocazia de a pune în practică ceea ce au învățat în mulți ani de studii. „Ceea ce-mi doresc este un loc de muncă în care să pot să ofer cu aceeași satisfacție ce-am primit la rândul meu și să simt dorința celui alt de a-mi continua eforturile sau ideile”. Dincolo de satisfacțiile profesionale și științifice însă, respondenții au nevoie și de salarii care „să ofere un trai decent”.

Ce dificultăți ați întâmpinat în găsirea unui loc de muncă în România, la întoarcerea de la studii?

Iată răspunsurile respondenților noștri, în propriile lor cuvinte:

- *Blocarea posturilor în universități de unii care sunt în concediu fără plată de 14 ani!;*

- *Imposibilitatea de a accede la un post scos la concurs pentru că, de regulă, postul este „dat” dinainte de concurs;*
- *Discriminarea sexuală și de gașcă – un număr exagerat de mare de poziții ocupate de personal feminin și cu performanțe profesionale submediocre. „Găștile” sunt alcătuite, în general, pe criterii de obediență totală, de conservatorism, de aliniere la „vechile valori” (de regulă, securiste) și chiar în funcție (și) de vederile politice;*
- *Când te întorci de la studii din străinătate ești privit cu suspiciune. Mi s-a reproșat faptul că am prea multe studii pentru postul pentru care aplicam. Printr-o conjunctură bună, am obținut un post decent (în mediul privat - artă).*
- *Am participat la un concurs la o instituție de Stat unde am fost singura candidată la examenul scris și unde am ieșit pe locul doi, postul fiind ocupat de o persoană care nici nu s-a prezentat la examen. Funcționează se pare doar sistemul „cunoștințe”;*
- *După un an de la întoarcerea în țară, am lucrat o perioadă ca profesor universitar asociat la o universitate de Stat, însă lipsa unor oportunități concrete de promovare în acest sector m-a determinat să renunț. Mediul universitar în care am încercat să lucrez era bazat pe nepotism, lupte de putere și mult prea puțin pe performanță și competente. Am sesizat o oarecare teamă față de potențialul celor care au studiat în afară, ca și cum aceștia ar putea lua locul cuiva sau ar putea schimba mentalitatea bolnavă din interiorul sistemului. Nu știu câtă energie voi avea să mă zbat pentru obținerea unui post într-un sistem în care criteriile de acces sunt gradele de rudenie și spagă. M-am reorientat destul de rapid și am ales să activez ca P.F.A. în domeniul traducerilor, iar în prezent colaborez cu un O.N.G. din Italia (care își desfășoară o parte din activitate în România), atât în domeniul traducerilor, cât și în domeniul educațional;*
- *La începutul întoarcerii mele în țară, atâta timp cât unii au avut nevoie de ajutorul meu (în materie de acorduri, colaborări, cercetare, conferințe), a fost bine. Pe parcurs, mi-am dat seama că este mai greu să găsești un loc de muncă bine plătit și să te aprecieze cineva pentru munca prestată... În prezent lucrez în domeniul privat (ONG), pe poziția de cercetător științific;*
- *Dificultăți se întâlnesc la tot pasul din cauza corupției;*
- *Știm cu toții că România este clasată printre ultimele state din UE în ce privește salarizarea raportată la munca desfășurată;*
- *În primul rând oferta scăzută în ce privește locurile de muncă la Stat, iar la privat nu s-au ivit multe posturi în ultimii ani cu referire la pregătirea mea profesională;*

- *Lipsa relațiilor. Suficiența. Vârsta mea;*
- *Universitățile foarte greu fac angajări datorită lipsei banilor. Am reușit să obțin un post pe perioadă determinată la Universitate, ca lector universitar;*
- *Mentalitatea și dezinteresul. Timp de peste 1 an nu am reușit să mă angajez în administrație publică pe funcția care trebuia să o dețin în urma angajamentului în cadrul Young Professional Scheme, astfel că m-am implicat în diverse proiecte private și non-guvernamentale tangențiale cu domeniul meu de specializare;*
- *Universitatea unde m-am angajat în 1998 nu dispunea de infrastructura performantă, nu încuraja tinerii capabili să facă cercetare. De asemenea, sistemul național de finanțare prin granturi nu era conceput să stimuleze întoarcerea tinerilor;*
- *Pentru începători, posturile sunt plătite mizerabil;*
- *Studiile în străinătate dădeau potențialilor angajatori senzația că voi cere un salariu imens, motiv pentru care nici nu eram selectat pentru interviuri;*
- *Foarte greu am găsit de muncă în România, abia după un an jumătate de la întoarcerea din SUA. Am fost angajată pe o poziție de începător, deși aveam 3 ani experiență de cercetător, pentru că nu mi-a putut fi echivalată poziția profesională din SUA. Singura șansă a fost să folosesc persoane pe care le cunoșteam în România să mă recomande. [...] m-am lovit de faptul că nimeni nu angaja o persoană doar fiindcă CV-ul era bun;*
- *Dacă nu erai recomandat de „cineva” nici nu te chemau la interviu;*
- *Oferta de muncă limitată pentru posturi calificate, nereseriozitatea angajatorilor atunci când listează ofertele de muncă pe site-urile Internet de angajări;*
- *Am încercat să îmi găsesc poziții de ”work placement” la Primărie că să îmi folosesc cunoștințele (de 8 ani) din domeniu, dar nu a fost posibil și am renunțat repede. Am obținut interviuri, dar posturile cereau devotament total – 50-60 ore pe săptămână, ceea ce eu nu pot oferi pentru că am doi copii. Pentru o femeie cu doi copii și un soț foarte ocupat, care este singurul aducător de venit, nu există posibilități foarte multe în România.*

În ciuda acestor percepții deloc favorabile, sunt puțini respondenții care vorbesc despre oportunități profesionale mai mari în România decât în străinătate; alții nu sunt siguri dacă ar fi atins un standard de viață mai ridicat în afara țării.

Venitul net realizat în România

Venitul variază destul de mult, inclusiv printre bugetari. Așa cum era de așteptat, există diferențe majore de remunerație între munca prestată în străinătate și cea din România. Câteva cifre absolute mai jos, cu mențiunea că nu toți respondenții au fost de acord să își declare venitul realizat:

- 3.600 de lei (cumulat salariul de la universitate și din mediul privat);
- 450 de euro (mediul privat);
- 1.250 de lei (lector universitar), *„ceea ce reprezintă 14% din salariul pe care l-am avut în Germania”*;
- 3.000 lei (Stat, domeniul dezvoltării urbane);
- 1.500 lei (profesor în preuniversitar, 16 ani vechime, grad didactic I);
- 1.700 lei (*„a șasea parte din salariul din străinătate”*), CS III, Institut al Academiei Române, după șapte ani de la revenirea în țară și peste șapte ani de afiliere la institutul respectiv, cu o carte publicată în limba română, cu 4 volume editate (toate în limba engleză, unul fiind publicat în Germania), studii ISI, dar și BDI, cu două manuscrise aflate sub review la editurile Berghahn Books (Oxford, Londra), respectiv University of Pittsburgh Press;
- 900 euro (privat, ONG);
- 5.000 lei (profesor universitar).

Există printre respondenții noștri câțiva care au profesat și în străinătate; aceștia afirmă că diminuarea veniturilor după revenirea în România este compensată (măcar și parțial) de costul vieții, care este mai redus acasă. Astfel, unii dintre respondenți observă că în România salariul este *„semnificativ diminuat, dar cu putere de cumpărare similară, având în vedere costurile de existență mai scăzute din România”*.

Majoritatea respondenților noștri consideră că întoarcerea în România a condus la o diminuare considerabilă a contactelor pe care le aveau cu comunitatea științifică sau profesională internațională. *„Contactele se păstrează atâta vreme cât există finanțări ce îmi permit să particip la evenimente internaționale de tipul conferințe, simpozioane, workshopuri, ori aceste finanțări sunt foarte rare”* în România, ne-a declarat un respondent.

Ce urmează?

În ceea ce privește așteptările acestor români care s-au întors din străinătate, ele sunt modeste și adesea animate de regretul că s-au întors și de gândul de a părăsi România definitiv. Oamenii și-au pierdut speranța că vor putea vedea în România respect pentru competență, muncă și profesionalism.

„La cei aproape 51 de ani ai mei, am ajuns să mă gândesc că niciodată nu e prea târziu să părăsesc România. Am deja 6 colegi și prieteni care au plecat definitiv din România de acum 2-4 ani. Pare incredibil că se pleacă și la o astfel de vârstă, dar este un adevăr care ar trebui să doară și pe alții. Pentru că pe mine și pe prietenii mei ne doare cu siguranță. Voi pleca definitiv din România, în circa un an. Sper”.

Cei care nu iau în considerare posibilitatea plecării definitive din țară o fac pentru că *„familia și prietenii contează mai mult decât un salariu mare”*. Așadar, nu pentru că ar fi satisfăcuți profesional, ci mai degrabă pentru că s-au resemnat. Au revenit în țară adesea animați de speranța (ușor naivă) că *„vor revoluționa sistemul”*, iar după mulți ani petrecuți aici au ajuns la concluzia că *„atunci când disperarea mea va atinge o anumită limită, voi lua în considerare plecarea (poate definitivă) din țară.”*

Respondenții noștri încurajează și alți tineri români să plece la studii în străinătate, pentru a cunoaște alte medii culturale, academice și profesionale, dar și pentru a se desăvârși profesional.

În ceea ce privește întoarcerea acestor tineri în țară, respondenții noștri au observat că alegerea este personală, dar că cel mai bine pentru ei ar fi să nu revină, cel puțin pentru moment, în România, dacă vor să exceleze în domeniile lor și mai ales dacă acele domenii sunt unele de cercetare.

Concluzii

Așa cum precizam la începutul materialului, numărul redus de respondenți (22) și faptul că nu am putut selecta respondenții după toate rigorile științifice nu ne permit formularea de generalizări. Cu toate acestea, toți cei 22 de respondenți au oferit răspunsuri pertinente și foarte bine argumentate, mulți dintre ei fiind buni cunoscători atât ai sistemului de învățământ superior românesc, cât și ai sistemelor din străinătate. Din acest punct de vedere, materialul de față poate fi considerat un articol foarte bine documentat, relevant pentru prezentul sistemului de învățământ superior și de cercetare românesc și care merită să fie dezvoltat într-un studiu mai amplu pe această temă.

În opinia noastră, datele culese nu sunt deloc încurajatoare, dar sunt prețioase pentru că oferă o

descriere detaliată a sistemului actual de învățământ superior românesc (prin comparație cu sisteme occidentale), dar și o prezentare (chiar dacă subiectivă) a perspectivelor de angajare a absolvenților de studii superioare în străinătate, întorși în România.

Potrivit datelor culese, cei care doresc să se angajeze la Stat, în special în instituții de învățământ superior sau de cercetare, au de înfruntat corupția și reticența celor care iau deciziile. Față de un absolvent de studii în străinătate revenit în România, reacția multora din sistemul autohton de învățământ superior este, așa cum observa un respondent, „*cea a lui Achim Moromete: Are școală da' n-are școala vieții*”. Același respondent a adăugat că în România nu contează ce așteptări au cei care studiază în străinătate. Contează că, în România, instituțiile publice n-au nevoie de ei, iar rezultatele lor educaționale sunt puse, în cel mai bun caz, în aceeași grilă cu un doctorat la o universitate obscură din România. Și, de fapt, „*e mult mai bun cel autohton, pentru că absolventul din România are relații și îl cunosc oamenii*”.

Pe de altă parte, dorim să subliniem că noi nu credem că orice absolvent de studii din străinătate este în mod obligatoriu mai bine pregătit și mai harnic decât orice absolvent de studii superioare din România. Nici nu credem că deținerea unei diplome eliberate de o instituție de învățământ din Occident trebuie să fie criteriul unic sau criteriul cel mai important în angajarea sau promovarea unor persoane în sistemul public sau privat românesc. Credem însă că transparența și profesionalismul trebuie să înlocuiască nepotismul și corupția.

Dincolo de corupția sistemului de educație românesc, în care imixtiunea politicului este bine cunoscută, din datele pe care le avem până în prezent reiese că există o reticență endemică a sistemul autohton față de tinerii educați și formați în alte sisteme, departe de casă. Din datele noastre mai reiese că cei care au reușit să își găsească rapid un loc de muncă acasă sunt de în general cei care erau angajați înainte de a pleca la studii în străinătate și care au păstrat relațiile profesionale și sociale cu foștii colegi. La revenirea în țară, pe postul de pe care plecaseră, anii lungi de studiu le-au permis cel mult o promovare subiectivă, de statut, nicidecum una concretă, materializată printr-o creștere salarială sau printr-o promovare pe scara ierarhică profesională.

Nici în mediul privat lucrurile nu stau cu mult mai bine. Posesorii de diplome eliberate de instituții de învățământ superior din străinătate sunt suspectați de pretenții materiale foarte mari și prin urmare nu sunt foarte căutați.

Procesul de echivalare a acestor diplome rămâne în continuare netransparent și durează nejustificat de mult. Multe specializări obținute în străinătate continuă să surprindă Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor ([C.N.R.E.D.](#)) prin lipsa de corespondent în sistemul de educație superioară românesc. Echivalarea devine astfel o muncă de creație, nu aplicarea unei proceduri standard.

Deși C.N.R.E.D. continuă să câștige experiență în domeniul său de activitate, încă pare tot timpul depășit de volumul în creștere al diplome obținute în străinătate ce trebuie echivalate.

Unul din aspectele care ar trebui remediate rapid este implementarea unei proceduri mai sigure de predare/primire a documentelor depuse la Minister în vederea echivalării diplomelor. Obiectivul final trebuie să rămână însă integrarea mai eficientă a României în rândul țărilor europene și aplicarea aceleiași proceduri ca în restul Uniunii. Adică să nu mai fie necesară echivalarea/recunoașterea diplomelor de către Ministerului Educației din România, iar diplomele să fie recunoscute automat și prin urmare valabile în România, așa cum sunt valabile în Suedia, Marea Britanie, Ungaria sau Finlanda, fără a fi nevoie ca titularul să obțină echivalarea, respectiv recunoașterea de la ministerele educației din țările respective.

Deloc surprinzător, remunerația absolvenților români de studii în străinătate este mai consistentă în mediul privat și în ONG-uri. Bugetarii, în special cei angajații din sistemul de educație și cercetare românesc, rămân Cenușăreasa grilelor salariale propuse de Stat. Aceștia din urmă își completează veniturile fie având al doilea loc de muncă, fie prin finanțări pe care le obțin din surse externe pentru diverse proiecte de cercetare. Trebuie menționat însă că astfel de finanțări sunt rare, lipsite de predictibilitate și adesea distribuite după reguli nu foarte transparente.

În ciuda tuturor acestor aspecte, marea majoritate a respondenților noștri consideră că efortul studiilor în străinătate a meritat, experiența culturală și profesională dobândită compensând lipsa unei recunoașteri adecvate a competențelor din partea societății românești.

În funcție de timpul care a trecut de la revenirea acasă după absolvirea studiilor în străinătate, am remarcat câteva tipare generale de atitudine ale respondenților noștri:

- Cei proaspăt întorși au dificultăți în a-și găsi un loc de muncă adecvat pregătirii lor și, departe de a se fi blazat, devin tot mai frustrați de situația lor. Dintre aceștia, cei fără obligații familiale se gândesc foarte serios să emigreze definitiv din România,
- Cei reveniți acasă de câțiva ani buni au deja un loc de muncă și o familie. Satisfacțiile personale sunt de obicei de natură profesională și familială. Se concentrează pe aspectele pozitive ale vieții lor și încearcă să sfîntească locul, atât cât îi lasă sistemul. Deși nu au așteptări foarte mari de la viitor, printre ei sunt mai puțini cei care se gândesc să emigreze,
- Cei reveniți în țară de mai bine de 10 ani reclamă o discrepanță acută între așteptările tinereții și prezentul marcat de probleme materiale, dar și o insuficientă recunoaștere a meritelor profesionale. Sunt pesimiști când vine vorba de viitor și adesea regretă faptul că au revenit în România, gândindu-se serios să emigreze împreună cu toată familia, chiar dacă sunt la o vârstă

mai înaintată. În aceste condiții, profesia devine singura lor alinare, dar și principala lor sursă de frustrări.

Indiferent de vârstă sau de momentul revenirii acasă, respondenții noștri îi încurajează pe cei care vin din urmă să plece la studii în străinătate. Experiența interculturală, accesul la o educație mai riguroasă și mai bine adaptată la nevoile pieței, precum și implicarea în activități de cercetare în domenii de ultimă generație sunt lucruri imposibil de găsit în România zilelor noastre, în opinia lor.

Unii dintre respondenți cred că tinerii care pleacă acum la studii în străinătate ar trebui să rămână acolo, pentru că *„a te întoarce în România nu poate însemna decât un regres absolut din toate punctele de vedere”*. Alții cred însă că *„avem mare nevoie de tineri valoroși și implicați. Putem intra în normalitate doar conduși de oameni care au înțeles ce înseamnă educația de calitate și și-o doresc și în țara lor. Fie că ne sprijină din țara sau din afara ei.”*

Nevoia României de oameni bine instruiți și formați în sisteme guvernate de competență și profesionalism este limpede. Incapacitatea ei de a-i folosi și reține pe cei care corespund acestui profil este dramatică. Apelul la patriotism nu este suficient. Numai niște politici concrete de creare a unor locuri de muncă adecvate și bine plătite pentru tinerii înalt calificați îi pot aduce pe aceștia acasă.

Mulțumiri

Acest articol nu ar fi fost posibil fără sprijinul generos pe care fiecare dintre respondenții noștri ni l-a acordat prin completarea chestionarelor. Le mulțumim tuturor și fiecăruia în parte.

Mulțumim, de asemenea **Asociației Ad Astra** – www.ad-astra.ro – care ne-a promovat chestionarul, contribuind astfel la creșterea numărului și calității respondenților noștri.

Tuturor acestora le dedicăm acest articol. Sperăm ca acest material să constituie premisa pentru un studiu mult mai amplu pe această temă.

Data: 4 mai 2014

Autori: Alexandru Cosmin Codreanu și Elena Dragomir